

Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi

ARKEOLOJİ-RÖLEVE-RESTORASYON
EPIGRAFI-ANTROPOLOJİ-MÜZİK-TİYATRO
TEOLOJİ-FOLKLOR

Dört Ayda Bir Çıkar, KDV Dahil 20.000 TL.

Cilt: 3 Sayı: 9 Aralık 1990

Sahibi: **Enis KARAKAYA**
Genel Yayın Yönetmeni ve Yazı İşleri Müdürü: **Dr. Özkan ERTUĞRUL**
Teknik Müdür: **Tolunay TİMUÇİN**
Genel Koordinatör: **Ahmet Vefa ÇOBANOĞLU**

Genel Sekreter: **Rabia EMEKLİGİL**
Teknik Sekreter: **Sadettin ZAYİM**
Fotoğraf Direktörü: **Aras NEFTÇİ**

Yayın Sekreterleri: **Selda (Kalfazade) ERTUĞRUL**
Gülçin EROL

Haber Servisi Sorumluları: **Arzu YILMAZ**
Arzu İYİANLAR
Gülgün KALKINOĞLU

Yayın Kurulu: **Özkan ERTUĞRUL**
Selda (Kalfazade) ERTUĞRUL
Şebnem AKALIN
Ahmet Vefa ÇOBANOĞLU

DANIŞMANLAR: **Prof. Dr. Semavi EYİCE**
Prof. Dr. Ara ALTUN, **Doç. Dr. Selçuk MÜLAYİM**
Doç. Dr. Ebru PARMAN-Yard., **Doç. Dr. Zeki SÖNMEZ**
Dr. Hüsamettin AKSU-Sargon ERDEM
Dr. Engin BEKSAÇ

Dizgi: **Klasik Ajans 516 22 71-72**

Film: **Cem Has Grafik 512 40 40**

Kapak ve İç Baskı: **Örünç Matbaası 528 42 68**

REKLAMLAR

Arka dış kapak (renkli)3.000.000.- TL.
Arka iç kapak:1.500.000.- TL.
İç tam sayfa:1.200.000.- TL.
İç yarım sayfa:800.000.- TL.
Ön iç kapak:2.000.000.- TL.

• Yıllık Abone: 60.000 TL.'dir. Banka hesap numarasına çıkarılan paranın makbuz veya dekontunun fotokopisi ya da aslı gönderildiği an, dergi adresinize postalanacaktır. (İstanbul Beyazıt Vakıflar Bankası 21-10248-8 nolu hesap)

Yurtdışı Abone Ücreti: 25 \$

İRTİBAT ADRESİ: **Tolunay Timuçin 9 (1) 527 29 58**
Mollafenari Sok. Birol İş Hanı Kat: 3 Cağaloğlu/İstanbul
Posta Kod: 34410

İÇİNDEKİLER

- ★ Eski Eserlerimizin İdari Yapısı Hakkında Bir Teklif
(Dr. Halit ÇAL)2 - 8
- ★ Sultan II. Abdülhamit Döneminde Yeni Bir Anlayış: **Art Nouveau**
(Dr. Gül İREPOĞLU)9 - 14
- ★ Kayalık Adalar ve Kıyı Çöllerin Sahipleri: **Moche Uygarlığı** (Genel Bir Bakış)
(Dr.A.Engin BEKSAÇ)15 - 18
- ★ Yunanistan'da Katerin'de Abdullah Baba Tekkesi
(Dr. M.Baha TANMAN)19 - 28
- ★ Yeni Topografik Gözlemler Işığında Kyzikos.....
(Dr. Cevat BAŞARAN)29 - 34
- ★ İznik Seramikleri Hakkında
(Prof. Rebii GORBON)35 - 36
- ★ Milli Saraylar ve 19. y.y. Mimarlığı
(Dilek DİŞBUDAK)37 - 44
- ★ Pürizm
(Çeviren: Nur NİRVEN)45 - 46
- ★ Selçuklu Geometrik Süslemeleri
(Doç. Dr. Selçuk MÜLAYİM)47 - 53
- ★ Yazmacılık Sanatında İstanbul Ekolü
(Reyhan KAYA)54 - 58
- ★ Askeri Müze'deki Ejderli Osmanlı Tüfekleri
(Tülin ÇORUHLU, M.A.)59 - 61
- ★ Kınık ve Avanos Çömlekçiliği
(Serap ÜNAL, M.A.)62 - 70
- ★ Gülbahçe Bazilikası ve Vaftizhanesi
(Gülgün KALKINOĞLU, M.A.)71-74
- ★ Fatsa'da Tarih Yok mu Olacak?
(Cemal AYGÜZEL)74 - 75
- ★ Geçmişten Günümüze Klasik Kemeçe
(Ayşen ARSLAN 'ÖDÜK', M.A.)76 - 79
- ★ Antalya'da İkinci Bir Kale İçİ
(Restaratör - Y.Mim. Nazan GÜÇLÜ)79 - 80

★ **Kapak:** İ.Ü. Ktp. 91690 envanter nolu **Der Moderne Stil** adlı albümden bir sayfa

Dergide yayınlanan makalelerin sorumlulukları yazarına aittir. Kaynak gösterilmek kaydı ve izin alınarak yararlanılabilir.

Hizmetlerinden dolayı **Mustafa Selimoğlu'na** teşekkür ederiz.

MİLLÎ SARAYLAR ve 19. y.y. MİMARLIĞI :

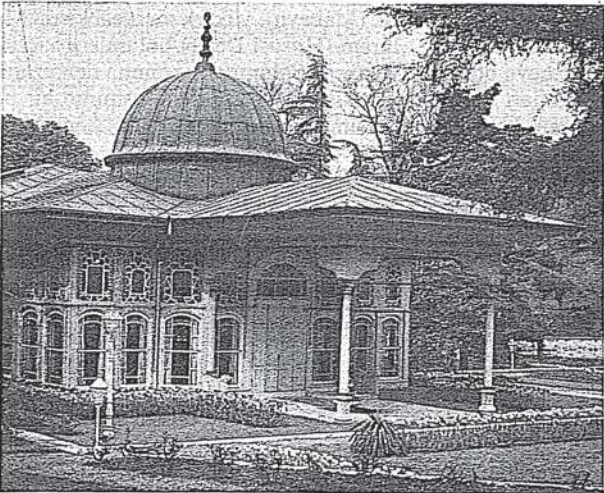
Dilek DİŞBUDAK

İstanbul'da Millî Saraylar adı altında toplanan Dolmabahçe, Beylerbeyi sarayları ile Aynalıkavak, İhlamur, Küçüksu ve Maslak Kasrı Yıldız-Şale, Yalova Atatürk ve Florya Deniz Köşkleri yönetimleri ile T.B.M.M. Millî Saraylar Daire Başkanlığı'na bağlı birimler olup, çoğu 19.y.y.'da somutlaştırılmıştır.

AYNALIKAVAK KASRI:

III. Ahmet döneminde Tersane Sarayı'nın bahçesinde inşa edilmiş Daire-i Humayun'dur. 1806'dan sonra (Selim'in son yıllarında) topraklarının bir kısmı genişletilen tersaneye bırakılarak, bugünkü bahçesiyle korunmuş, zaman içinde Aynalıkavak ismini alarak, bir biniş kasrı kimliğinde günümüze dek gelmiştir.

III. Selim ve II. Mahmut dönemlerinde elden geçirildiği bilinen yapının plânı genel hatları ile eskidir ve Türk evi plân tipinin özelliklerini verir. Uzun bir aksta çift divanhaneli olarak düzenlenmiştir. Çevresinde arz odaları, helalar ve geniş sofası vardır. Deniz tarafı arazi durumu nedeniyle iki katlıdır. Vehbi'nin Surname'sinden yapının o zamanki dış görünümü hakkında bilgileniyoruz. Cepheleri eski karakterini değiştirerek, günümüze ulaşmıştır. Örneğin alt kat pencereleri büyütülmüş, tepe pencereleri de normal pencere şeklini almıştır. Saçakları, kat silmeleri de değişiklik gösterir. Kara tarafındaki divanhanelenin üzerinin kubbe ile vurgulanması geleneksel bir yaklaşımdır. Odalarındaki yazı kuşaklarında iki kasidenin (Padişah III. Selim'i metheden ve kasrı öven şiir, Enderunlu Fazıl ile Şeyh Galip'in tarih kasidesidir.) yer alması, alçı şebekeli pencereleri, III. Selim tuğrası, Batı yaklaşımı iç süslemeleri ile 18.y.y. etkisini (Rokoko-

Aynalıkavak Kasrı

Barok) kuvvetle vurgular. Girişteki kitabesinde (1323/1818-1206/1792) iki tarih bulunmaktadır. II. Mahmut'un tuğrası ve Şeyh Galip'in yazdığı (III. Selim'e) övgü de yer alır. III. Selim'in bestelerini yaptığı muhtemel alan olarak düşünülen Kasr, sürekli bir Türk Çalgıları Sergisi ve Türk Sanat Musikisi konserlerine açılmış bir müze-saraydır. (1985).

YALOVA ATATÜRK KÖŞKÜ:

Atatürk'ün bu yöreye hamamlara ve dinlenmeye geldiği yerde, özel evi olarak 1929 yılında yaptırılmıştır, iki katlı, kare kitlenli yapıda, bir orta sofa ve etrafına yerleştirilen odalardan oluşan plân şeması görülür. Müzede dönemine özgü döşeme öğeleri, mobilyalar yanında, Atatürk'ün bazı özel eşyaları da sergilenmektedir. 1936/37 yıllarında hemen yakınındaki Termal Tesisleri'ni gerçekleştiren S.H. Eldem, bu kompleks içinde Atatürk için bir kitaplıkla, birkaç mekân hazırlanması teklifine Atatürk'ün bu köşkü kasederek, "gereksiz, orada zaten evim var" dediğini ve Atatürk için herhangi bir yapı inşa etmenin kendisine kismet olmadığını anılarında anlatmaktadır.

FLORYA DENİZ KÖŞKÜ:

1935/36 yılları arasında Mimar Seyfi Arkan tarafından gerçekleştirilmiştir.

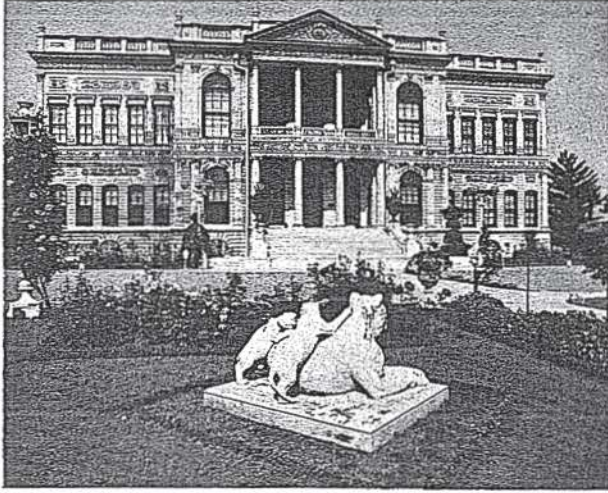
Mimar Vedat Tek atölyesinden sonra Berlin'de Yüksek Teknik Okulun Mimarlık Bölümü'nde çalışmış, 1933'de yurda döndükten sonra, yaptığı yapılarda dönemine göre ileride uygulamalara girişmiştir. Cumhurbaşkanlığı köşkü olarak düşünülen yapı için önce S.H. Eldem devreye sokulur ama, araya bazı şeyler girip aksayınca Seyfi Arkan tarafından inşa edilir. 1. Ulusal Mimarlık Dönemi'nden sonra (1900-1927) geçiş dönemi mimarlığını yansıtan ilginç bir uygulamadır. Deniz üzerinde bir iskele-yoldan sonra kabaca T plânda tasarlanmış, T'nin gövdesi hizmetlilere, kısa bir kolu resmi yaşantıya, uzun diğer kolu özel yaşam için tasarlanmış ve gerçekleştirilmiştir. Tek katlı ahşap yapının üst örtüsü teras çatı halindeyken sonradan değiştirilmiştir.

1989 yılında T.B.M.M.'ye devredilen ve halen korunmada olup, Millî Saraylar Daire Başkanlığı'nca restorasyon projesine alınan yapının hayata geçirilmesine çalışılmaktadır.

Saraylar, son dönemin Osmanlı Mimarlığı'nın, yani 19.yy. mimarlığının en görkemli yapılarıdır.

19.yy.'da mimari tutum neydi, bir gözatalım.

Ülkemizde Lale devrini takipleyen yoğun mimari çalışmalarının yapıldığı devrede önce Fransa ile başlayan diplomatik ilişkiler nedeniyle Avrupa'nın Barok ve Rokoko üsluplarının etkileri görülür. 18.yy.'da mimarimizde süsleme ve üslup değişiklikleri izlenebilir. 1789 Fransız ihtilali Avrupa'ya köklü değişimi getiren bir tarihtir. Endüstri devrimi sistemi değiştirince, özgün üsluplar yerine eski sanatları canlandırma (Yunan, Roma sanatları) çabaları yoğunlaşıyor. Avru-

Dolmabahçe Sarayı - Mabeyn-i Hümayûn giriş cephesi

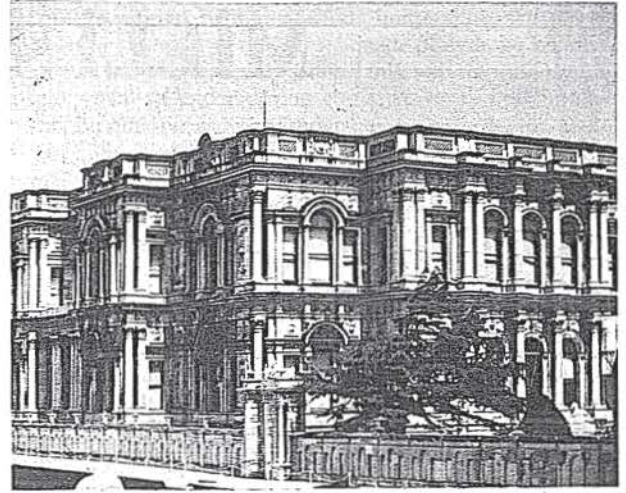
pa'dan Amerika'ya dek uzanan bu davranış biçimi, monarşinin hüküm sürdüğü ülkelerde saray zevki olarak ağır bastığından, dönem, Fransa'da Ampir, İngiltere'de Viktoryen, Amerika'da Giorgien, diğer ülkelerde de Neoklasik olarak adlandırılmıştır. 19.yy.'da durum budur. Vigonon'un Kiliyesi giderek, biçim içeriğin önüne geçmeye başlar. Bu da, ister-istemez yapı somutlaştırıcı ve yaptırımlarını seçmeciliğe iter. Eklektik eserler ortaya konur. Batı'da atmosfer bu iken, bizde de gayri müslim ve giderek artan yabancı mimar sayısı ile da orantılı olmasa bile benzer tutumu görmek mümkündür.

Daha sonra Avrupa'da eklektisist tutuma önce tepkisel antitez Artnouveau akımı 1890'larda geliştirilir. Yüzyılın sonuna doğru Batı'da estetik anlayış hızla basitliğe doğru inmiştir. (Berlage, Wagner ve Loos) Artnouveau akımının bizdeki öncü ve temsilcisi 1896'da getirtilen mimar R. D'arconco'dur. Bizde de Batı kökenli seçmeciliğe tepkisel karşı hareket 1900-1927 yılları arasında Mimar Kemalettin ve Vedat Beyler'in devlet desteğini alan çalışmaları olmuştur. Bu dönem, 1. Ulusal Mimarlık Dönemi olarak anılır. Bu dönemin ürünlerinin de eklektisizmden soyutlanabildiği söylenebilir. Çünkü bu kez de klasik kitlenin binalara Selçuklu-Osmanlı mimarisinin bezeme öğeleri alabildiğine kullanılmıştır.

Gene konumuza dönersek, Saray yapılarının bu yy.'a dek bu denli büyük ölçekte ve çok yapılmadığını söylemek yanlış olmayacaktır. Başından beri hem oturma, hem devlet işlerinin yönetim yeri olarak tasarlanmışlardır. Dolmabahçe Sarayı'na dek böyledir. Bu sarayda bütün birimlerin bir bütün içine yerleştirilmesinin getirdiği düzenleme ile karşılaşırız.

Osmanlı'da Bursa ve Edirne'deki örneklerde asıl bir bina ile çeşitli köşkler, saray kompleksini oluşturmaktaydı. Daha sonra 14-19.yy.'lar arasında oluşturulan iç-içe geçen avlulu sistemde pavyon, köşk karakterindeki binalar topluluğu ile Topkapı Sarayı karşımıza çıkmaktadır. Gereksinimlere göre yeni bölümler eklenmiştir. Örneğe; Sepetçiler Köşkü sefere çıkacak donanma, Alay Köşkü ise sefere çıkacak ordu ile ilgili törenler nedeniyle ortaya konmuşlardır.

Osmanlı Padişahları Saray dışında da bilhassa binış yerlerinde de köşkler yaptırmışlardır. İstanbul'da en eski örnek, Fatih'in Beykoz'da inşa ettirdiği Tokat Kasrı'dır. (Bugün izi kalmamıştır) İhlamur ve Küçükse Kasrı birer binış kasrıdır ve genellikle ya deniz kenarında veya güzel man-

Beylerbeyi Sarayı - Selamlık giriş cephesi

zaralı yeşillik, seyir tepelerinde yaptırılmışlardır. Karadan atla, denizden kayıkla gidilen bu köşklere yolculuğun yorgunluğu çıkarılır, maiyet halkı ile sportif faaliyetlerde bulunulurdu. (Uzağa-hedefe ok atma gibi) Gökse-Yenimahalle, Nişantaşı ve Dikilitaş'ta kitabeli yazıtlar bu faaliyetlerin belgeleridir.

Şimdi, 19.yy.'da inşa edilen saray, kasr ve köşklere de-yapım tarihlerine göre ele alalım.

DOLMABAHÇE SARAYI:

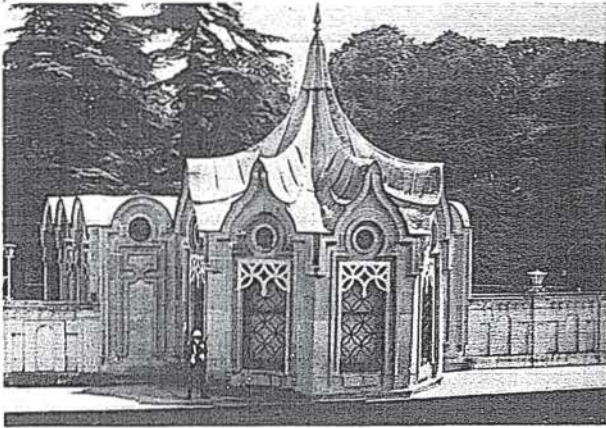
17.yy. sonlarından 19.yy. ortalarına dek bu sarayın bulunduğu sahada saray kompleksi vardır. Bugünkü saray 1842-1856 yılları arasında tamamlanmıştır. Karabet Balyan ile oğlu ve Balyan ailesinin Paris'te eğitim gören ilk ferdi Nigogos Balyan tarafından, padişah Abdülmecid'in yenilikçi düşüncelerine uygun olması gözetilerek oluşturulmuştur. Ana gövde, Karabet'in, ana kapılar ve Muayede Salonu Nigogos'un çalışmaları yerler olarak kişilik ve eğitim farklılıklarını vurgular. Ayrıca Tahsin Öz'ün belgesini gördüğü fakat resmiyete dökemediği bir küçük ayrıntı da Miralay Mahmut Bey'in yapının Osmanlı yaşamına uygunluğu ile bu yapıda görev aldığıdır. (S.Eyice ile sohbetlerinden).

Günümüzde bazı eklentilerini getiremeyen sarayda ana yapı, denize yatay olarak yerleştirilmiş olup, Kabataş yönünden itibaren Selamlık (Mabeyn), yüksek merkezi kısım Muayede Salonu ve Harem (Hususi Daire) bölümlerini içerir. Mabeyn bölümü, Muayede Salonu'nun sonuna dek uzanır. Bundan sonra Harem kısmı gelir. Harem kısmının bir bölümü, hem cephedeki simetriyi bozma kaygusu, hem de gizlilik gerekliliği ile denize dik olarak arka bahçeye doğru döndürülmüştür. Yine Sarayın hemen yanında gerçekte ana yapıdan kopuk ama deniz cephesinde dışa görsel bütünlük veren, veliaht dairesi uzanır.

Muayede Salonu dışında saydığımız diğer bölümler; alçak bir bodrum kat üzerine iki kat olarak yapılmış, zemin ve birinci kat aynı biçimde düzenlenmiştir.

Selamlık-Mabeyn Dairesi çok düzenli ve aksiyal plan şeması vermekte ve bu durum, cephede de yansımaktadır. (Bu düzeni daha sonra Beylerbeyi Sarayı, ondan sonra da kristalize olmuş biçimde Çırağan Sarayı'nda görmek olanaklıdır.)

Bu bölüm, biri enine, diğeri dikine (denize) konulmuş etki veren iki sofalı tipe sokulabilir, sokulabilir diyoruz, çün-

Beylerbeyi Sarayı - Yalı Köşkü Selamlık

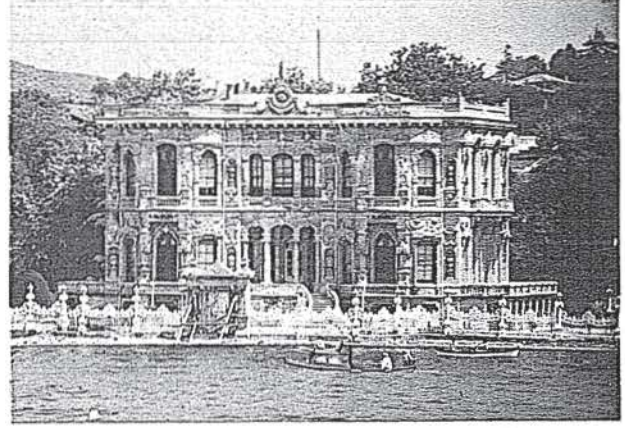
kü dekorasyon bu boyutları oldukça farklılaştırılmıştır. Ortadaki kısım dairenin çekirdeğidir, planın tam merkezini işaret eder ve özellikle 1. katta kendini hissettiren iki katı birbirine bağlayan görkemli bir merdivenin sofası olup, çevre odaları ile direkt bağlantılı değildir. Bu merdivenin üstten aldığı ışıqla, düzenlenişindeki özellik, ışıqla-gölge zıtlığını, dolayısıyla neobarok etkiyi kuvvetlendirmektedir.

Saray tasarımının öncelikli ögesi Muayede Salonu, kendi başına özel bir havada etkir, ama asıl binanın diğer bölümlerini, hatta Veliht Dairesi binalarını bütünleştirmektedir. Kareye yakın bir tek büyük sofaya açılan, bakışık köşe odalarıyla Selamlık bölümündeki sofaların daha büyük ölçekteki tekrarıdır. Galerî katı, zemindeki düzenlemeyi farklılaştırdığından, bu bölümün üst örtü biçimi de farklılaşmıştır. Harem Bölümü Mabeyne uzun bir koridorla bağlanır ve plan açısından karmaşıktır. Denize paralel olan kısımda (bu kısımda özellikle) ve dik uzanan kısımda beşbüyük orta, dolayısıyla ortak mekân vardır ama, merdivenler, koridorlarla güçlükle içinden çıkmış bir düzenleme etkisi bırakır. Bu durum, klasik cepheye uyum sağlayamayan geleneksel yaşam tarzının bir sonucu olarak görülebilir. Bu düşünceyi kuvvetlendiren nokta, denize dik uzanan bölümde cephelerin bahçeye bakması, ikinci planda kalmasıyla düzenlemenin işlevsel olması ve karışıklığın biraz olsun hafiflemesidir. Burada ortaya alınan büyük ortak alanlar birbirlerine koridorlarla bağlanmıştır, özel daireler ise yanlara yerleştirilmiş ve koridorlara tek kapılarıyla açılmışlardır.

Veliht Dairesi'nde ortadaki büyük iç sofa, planın merkezini oluşturmaktadır. Diğer iki sofa farklı işlev yüklenmiş olup, merkeze farklı uzaklıkta bulunmaktadır. Odaların durumu ve koridorlar karışık olup, planın açıklıkla okunmasını engeller.

Özetle; Selamlık bölümünde plan şemasının elevasyonu yansıması açıkça görülebildiği halde, Muayede Salonu, Harem Bölümü ve Veliht Dairesi için aynı şeyler söylenemez. Sarayda geleneksel plan tipinin bölüm bölüm ve büyük boyutlarda uygulaması yanında, yenilik anlayışının getirdiği bazı değişiklikleri de içerdği söylenebilir. Görkemli merdivenleri içine alan geçitler halindeki salonlar, yanında bekleme odaları, koridorlar, anıtsal bir bayramlaşma-tören salonu, bezeme, resimsel süsleme (Özellikle Muayede Salonu kubbesindekiler) mobilya ve döşeme öğeleri gibi.

Binanın kitlesel durumu; cephelerin girinti ve çıkıntılı bölümlenmeleri Barok esintili ise de cephe düzenlemesi Mabeyn, Harem ve Veliht Dairesi (deniz cephelerinde) benzer biçimde ve neoklasik (üçgen alınlık, sütunlara oturan çıkma-

Küçüksu Kasrı denizden görünümü

balkonlar, parapetlerde akroterler, korent ve iyon başlıklı sütun ve payeler, pencere kemerlerinde kilit taşı motifinin vurgulanması, boğumlu kumaş motifli süslemesi) üslup özelliğini göstermektedir.

Muayede salonunun içi gibi dışı da iyice işlenerek belirlenmiştir, süsleme programı kendine özeldir, cepheye dokunulmayan yüzey kalmamıştır. Kırık ve farklı biçimlerdeki alınlıklar, iki sıralı pencerelerin farklı biçimlenmeleri, bize Barok üslubunun neoklasik düzende eritildiği biçiminde etkir.

Dolmabahçe Sarayı'nın kara tarafındaki iki anıtsal kapısı, kitabeli-tuğralı Hazine-i Hassa Kapısı ile Merasim Kapısı (Saltanat Kapı) incelenmesi gereken mimari olgular olarak ele alınmalıdır. Gözlemci T. Gautier, bu kapılarda İspanyolların girift ve ayrıntılı süsleme özelliği taşıyan üslubu ile benzerlikler olduğunu ileri sürer. (Lateresco) Hazine Kapı tek yüzden, dışardan iç-bükey olarak düzenlenmiş olup, süslemeler açısından iki yüzü de benzerlik gösterir. Saltanat Kapı ise bu kapıya göre daha geniş tutulmuş olup, içten ve dıştan iç bükey düzenleme ile Barok havadadır. Kapıların ve yanındaki kulelerin tepelikleri, süslemenin ağırlaştığı, yoğunlaştığı noktalar. Kapıların alt kısımlarında taşın yatay-çizgisel işleniş neorönesans uygulama olarak görülebilir, kabartma çiçek, girland, vazo, kartuşlar, bitkisel süslemeler relief değeri çok yüksek, hatta abartılı bir biçimde ele alınmışlardır. (Kapıların yanlarındaki kulelerin düzenlemeleri, daha geç tarihlî -Abdülhamit dönemi- saat kulesinin biçimlendirilmesinde de etkili olmuştur.)

Bu kapılarda ve diğer kapılarda kanatlar dökme demirdendir. 19.yy.'ın en önemli özelliklerinden biri de kapılarda, çevreleme elemanlarında, alt kat pencere şebekelerinde dökme-demir yapımların kullanılmasıdır. Girift desenlerin bu yolla daha kolayca ifadelendirilmesi sağlanmış, yapıların yüzey süslemelerine uygunluk böylece eldenmiştir.

İHLAMUR KASRI (NÜZHETİYE KASRI):

Beşiktaş'ta doğal iklimi nedeniyle kendiliğinden yetişen ıhlamur ağaçlarının adını verdiği vadide yer alan köşkler, Abdülmecit tarafından mimar Nigogos Balyan'a 1855 yılında yaptırılmıştır. Bugünlerden hayli farklı o günlerde kasrın karışındaki alan da topoğrafyasına uygun olarak setlendirilmiş ve halka açılmıştır. Bugün çevresel durumun korkunçluğu, kasrı yaklaşık 25 dönem arazisinde kuşatma duvarları içinde korunmasından dolayı düşsel bir alan haline dönüştürmüştür.

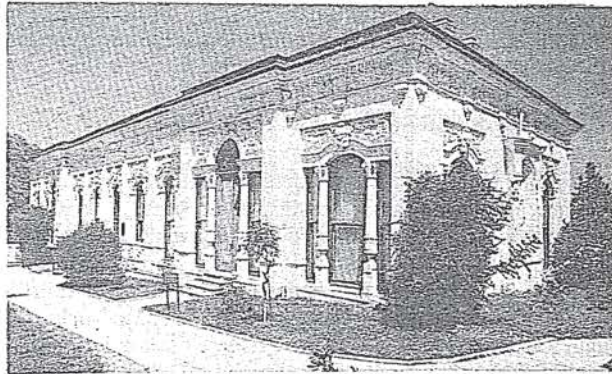
Ihlamur Kasrı Merasim Köşkü giriş caphesi

Spor faaliyetlerinin yapıldığı alanda (Dikilitaş ve Nişantaşı semtlerinde uzağa attıkları oklar için III. Selim ve II. Mahmut'u öven kitabeli taşlar bulunmaktadır) dinlenme evi, binış kasrı olarak inşa edilen yapılardan Mabeyn/Merasim Köşkü padişaha, Maiyet Köşkü adında da anlaşılabileceği gibi, memurlarına ve zaman zaman haremine ayrılmıştır.

Mabeyn/Merasim Köşkü dikdörtgen kiteli olup, yükseltilmiş bir bodrum kat üzerine tek katlı olarak inşa edilmiştir. Arkasına merdiven evi yerleşen iç sofaya açılan odalarıyla bakışık bir plân şeması verir. (Karniyarik tip)

Mabeyn/Merasim Köşkü'ne göre biraz daha büyük olan Maiyet Köşkü de benzer plan şemasını verir. (İki köşkün plan şeması daha sonra Küçüksu Kasrı'nda bazı oyunlarla, odaların eğrisel biçimde dışa, silindirik merdiven evinin dışa çıkarılmasıyla) karşımıza çıkacaktır. Küçük ölçekli yapılarda gösterişli merdivenler dikkat çeker. Özellikle Mabeyn/Merasim Köşkü'nün ön cephesinde ortada bir sahanlığı çevreleyerek açılan ve yükselen Barok merdiven gerek formu, gerekse süsleme özellikleri açısından çarpıcıdır.

Cephelerde çift açıklıklı-büyük boyutlu pencereler, iki yan cephede kalın-kısa ampir etkili sütunlara oturan şebekeli balkonlar, yapının dışa çıkan ve yükseltilerde belirginleştirilen orta bölümleri, bu bölümlerin devamı olarak yükseltilen pa-

Topkapı Sarayı - Mecidiye Köşkü

Ihlamur Kasrı Merasim Köşkü girişindeki taş süsleme

rapette yer alan vazo, akroterler dışında; yüzeylerde nişler içinde vazolar, gırlandlar, deniz kabukları, kartuş, konsol motifleri, bitkisel formları taşıyan frizler, madalyonlar, ajurlu-rozetli panolar, volütler yoğun ve kabartma değerleri çok yüksek tutularak dolgulanmış, yapının köşeleri pahlanarak açılan kare kesitli boşluklara sütunlar yerleştirilmiş, çizgisel kavramalar illüzyonist yöntemlerle engellenmiş, hareket eldenlenmiştir. (Daha sonraki örnek olan Küçüksu Kasrı'nda atağını daha ileri götüren Nigogos, Ihlamur'daki Barok süslemeyi plana geçirmeye çalışacaktır.) Maiyet Köşkü, ölçülü süslemesi ile Mabeyn/Merasim Köşkü'nden ayrılır. Stilize bitkisel süslemeler C ve S motifleri özellikle pencere çevrelerinde yerlerini alırken, ara yüzeylerde de kendilerini ayrılan bölümlerde görülmektedir.

Topkapı Sarayı yapılar topluluğuna en son eklenen köşk, MECİDİYE KÖŞKÜ'nden de bahsetmemiz yerinde olur. Aynı yıllarda yapıldığını bildiğimiz yapı, kişisel kanımıza göre Nigogos'un tasarımı olup, Serkis Balyan tarafından somutlaştırılan ve Fransız bahçe köşklerini çağrıştıran bir örnek. Ihlamur Kasrı yapılarına göre, daha büyük ölçekte ve eski bir yapılanmanın üzerinde, onun yerine inşa edilen yapıda dikdörtgen kitle, denize yatay olarak yerleştirilmiş, bir bodrum kat üzerine tek katlı olarak gerçekleştirilmiştir. Özellikle cephe süslemeleri (daha ölçülü olmakla birlikte) Ihlamur Kasrı ile büyük benzerlikler taşımaktadır.

KÜÇÜKSU KASRI (GÖKSÜ KASRI):

Boğaz'ın Anadolu yakasında, Küçüksu Deresi yanında önce 17.yy.'da Sultan 4. Murat'ın ilgisini çeken alan, mesire yeri olmuş, bu alanda 18. yy.'da 1. Mahmut kazıklar üze-

rinde denize dik uzanan kitle ile denize paralel yerleştirilen iki katlı kitlenin oluşturduğu geleneksel bir ahşap köşk inşa ettirmiş, dinlenme ve spor faaliyetlerinin yapıldığı yerdeki bu yapıyı III. Selim onartarak kullanmış, yakınına 1806'da kendi tuğrasını taşıyan bir çeşmeyi de yaptırmıştır. II. Mahmut zamanında da bu köşk onarım geçirmiş, daha sonra 1857 yılında yıktırılarak, yerine bugünkü köşk, Sultan Abdülmecid tarafından, Mimar Nigogos Balyan'a yaptırılmıştır. Abdülaziz döneminde elden geçirilen kasr, eklentilerinden sadece çeşmesini günümüze getirebilmiştir.

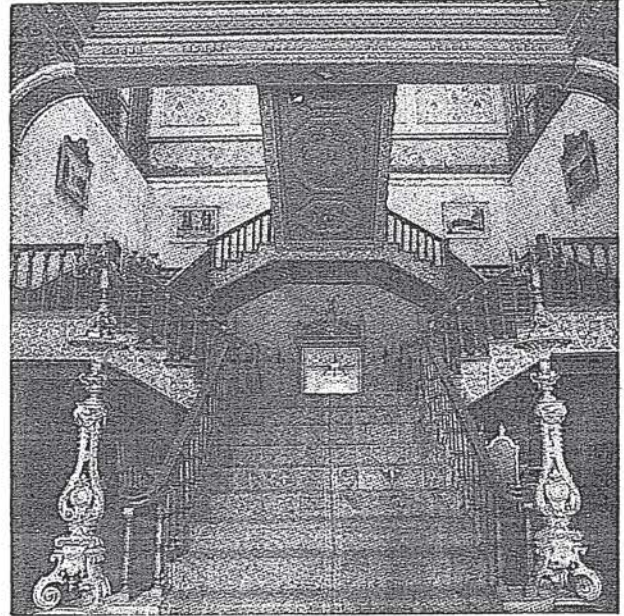
Bir biniş kasrı olarak yapıldığından, küçük ölçekli, bakışık ve sade planlıdır. (Bakışık plan şeması 19. yy'ın bir özelliğidir). Bir orta sofaya açılan odalar, birbirine de geçit vermektedir. Dört oda altta, dört oda üstte, orta sofa etrafına yerleştirilmiştir. İhlamur Kasrı ile amaç, plan ve bezeme açısından benzerdir. Uzun yüzü denize paralel olarak yerleştirilen dikdörtgen kiteli bina, alçak bir bodrum kat üzerine iki kat olarak inşa edilmiştir. Deniz cephesi (ön yüz), dışbükey düzenlemelere sahiptir. Neredeyse bir daire formu tamamlayan barok düzenlemeli ve orta sahanlığı kaskatlı merdiven, sütunların taşıdığı revakla birleşir. Yapının dar kenarlarında kalın-kısa ampir havadaki sütunlara oturan balkonlar, ikinci katta bu cephede bulunan odaların açıldığı kıvrım formulu ufak balkonlar cepheyi hareketlendirir, üst katın balkonları konsol çıkmalara oturmaktadır. Deniz cephesinde de dışa çıkan kısımlarda oda kapıları, eğri formulu daha küçük balkonlara açılarak cephesel hareketliliği artırmıştır. Parapet de cephenin hareketine uygun olarak yükseltilmiş, cephelerin orta akslarını ve köşelerini belirleyen kısımlarda palmetli, bitkisel karakterli süslemelerle taçlandırılmıştır. Cephe yüzeyleri abartılmış deniz kabuğu formları, vazolar, girlandlar, çiçek, kıvrım dallarla yüksek kabartma şeklinde işlenmiş, başlangıç ve bitişler izlenemez hale gelmiştir. Pencere söveleri bile burmalı sütunceler halini almıştır. Kasrı çevreleyen sınır ögesi bu kez diğerlerinden farklı olarak tamamen dökme-demirdendir. (Parmaklık) Biri deniz tarafında, üçü kara tarafında dökme-demir kanatlı, anıtsal dört büyük kapı da bu parmaklıklarla uyumludur. Kasrın iç süslemeleri Dolmabahçe Sarayı'nın dekoratörü (Paris Operası'nın dekoratörü) Sechan'ındır ve Barok düzenlemeleri içerir. Bu yapının da mimarı olan Nigogos Balyan'ın mimar kişiliği, Dolmabahçe Sarayı Hazine ve Saltanat Kapıları, Topkapı Sarayı-Mecidiye Köşkü cephelerine damgasını vurmuş gibidir ve çalışmaları, 19.yy. cephe mimarlığının en ilginç örnekleridir.

BEYLERBEYİ SARAYI:

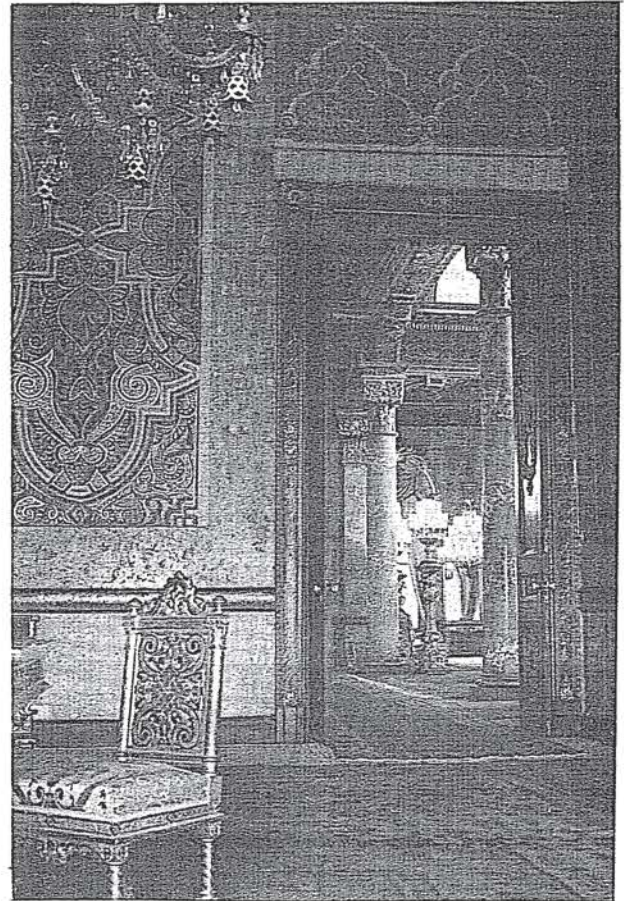
Bizans İmparatorluğu ile başlayıp, Osmanlı İmparatorluğu'nda yapılanmanın olduğu bu yerde, III. Mustafa döneminde (18.yy.) yapılar yıktırılıp, toprak halka satılmıştır. II. Mahmut'un Topkapı Sarayı'ndan uzaklaşma isteği veyenilikçi düşünceleri ile Beylerbeyi'nde toprak satınaldığı ve eski Hasbahçe'ye 1829'da saray yaptırdığını görüyoruz. Köşkler ve eklerinden oluşan kompleks, 1851 yılında yangın tehlikesi geçirince, Sultan Abdülaziz, 1865'de eski yapıların yerine bugünkü yapıyı mimar Serkis Balyan'a yaptırmıştır.

Yazlık kullanım için hazırlanan Beylerbeyi Sarayı'nda yabancı devlet başkanları ağırlanmıştır. Son yıllarını burada geçiren II. Abdülhamit, 1918 yılında burada ölmüştür.

Bugüne bazı eklerini getiremeyen sarayın asıl yapısı Mabeyn (Selamlık) ve Harem bölümlerinden oluşmuştur. Alçak bir bodrum kat üzerine iki katlı olarak inşa edilen yapıda, planın merkezini işaretleyen bir orta sofa ve ona iki tarafından daha küçük ölçekte sofanın eklenmesiyle bakışık

Beylerbeyi Sarayı, Giriş salonu merdivenleri

Beylerbeyi Sarayı, Mavi salona bakış

bir düzen eldelenmiştir. Uzun yüzü denize paralel olarak yerleştirilen yapıda ana girişler kara tarafındaki yan (dar) yüzlerdendir.

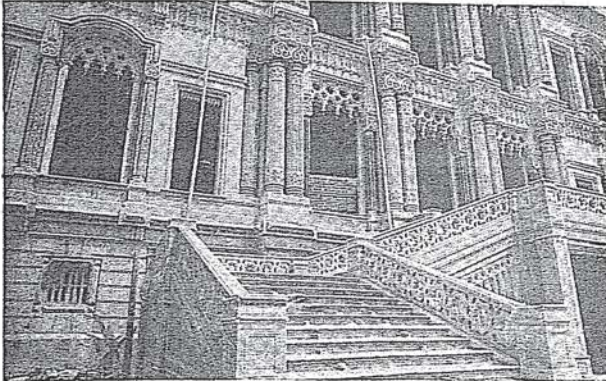

Merkezdeki orta sofa sütunlu ve dikdörtgen şeklinde olup, denize, kara cephelerine bakan büyük eyvanları vardır. Dört köşesine (deniz tarafındakiler daha büyük boyutlu) dört oda yerleştirilmiştir. Harem bölümü sırt sırta yerleştirilen görkemli merdiven evleri dolayısıyla daha küçük ölçeklidir. Ve tek tarafı sağırdır. Selamlık sofası bir eyvanlı ve merkezidir. Burada da üst katla bağlantıyı sağlayan gösterişli bir merdiven bulunmaktadır. Yapının mimari üslubuna etkiyen önemli bir nokta; gerek merkezdeki orta sofa, gerekse harem ve mabeyn sofalarının geniş alanları kapsamasına karşılık, çevrelerine yerleştirilen mekanların azlığıdır.

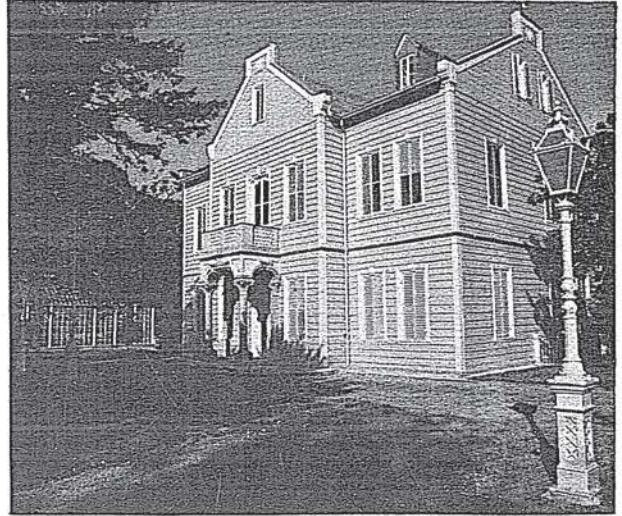
Alt katta merkezi sofanın Doğu geleneklerini yaşatan çevresi sütunlu, dolfinli havuzuna karşılık, hemen üzerindeki ikinci kat sofası (mavi salon) -çeşitli törenler için kullanılmıştır.- Ştuk kaplamalı mavi sütunları, barok etkiyi kuvvetle vurgulayan aynalı tonoz tavan eteğinde açılan tepe pencereleri ile aydınlanan sofa, değişik görünüm getirmiştir. Bu sofa, Harem ve Selamlık merdivenleri bize Fransız, İtalyan Barok saraylarını anımsatmaktadır. Ama yine, yapının plan şemasının gelenekselliği ile Selamlık bölümünde aynı sofa (avi salon) ve selamlıktaki hemen her süitte tavanlarda yer alan kalem işleri, sütun başlıkları, ahşap kaplamalı, kabul salonundaki bezeme öğeleri (mukarnas frizleri, talik yazılar, mukarnaslı nişler) ve ampir özellikli Şam işi mobilyaları ile bu sarayda yerel motiflerle, İslâm sanatlarının sentezinin yapıldığı düşüncesini, izlenimini bizde egemen kılar.

Serkis Balyan bu etkiyi geliştirerek, önce sarayla aynı tarihli yalı köşklerinde, sonra Çırağan Sarayı'nda karşımıza çıkaracaktır. Beylerbeyi Sarayı'nın cepheleri, plandaki bakişik düzenin dış yüzeylerde de devam ettiğini gösterir.

Ön cephenin orta bölümü içeri çekilip, yan yüzler ileri çıkarılmış, yan cephelerin orta bölümleri dışarı çıkarılıp, yan bölümleri içeri çekilmek suretiyle belirlenmiş ve hareketlendirilmiştir. Arka cephe işlenmeden bırakılırken, ön cephe ve yan cephelerin yan bölümlerinde Efes Hadrianus tapınağını anımsatan, ortada bir yuvarlak kemerli, iki yanında dikdörtgen biçimli pencereler açılarak üçlü gruplamalar yapılmıştır. Pencere araları tek ve çift korent başlıklı, klasik-yivli sütunlarla iyice belirginleştirilmiş; hem sütunlar, hem pencerelerle sağlanan dikine hareket, kat arasını ve çatıyı gizleyen parapeti enine dolaşan bol hareketli korniş ve zengin silmelerle karşılanmıştır. Cephede ara yüzeylerde madalyon ve kartuşlarla dolgulama yapılmıştır. Aranılan ve eldelenen hareketlilik Barok üslubu çağrıştırmakla birlikte, temelde cephe düzeni kuvvetle neoklasiktir. Ve kullanılan oranlar yapıya monümentalite kazandırmıştır. Saray dış görünüşü ile bize Batı'nın izlediği yolu en iyi biçimde getiren örnek olması açısından önemlidir.

Çırağan Sarayı

Maslak Kasırları Kaser-1 Humayun giriş cephesi

Dolmabahçe Sarayı-Selamlık Bölümü, Beylerbeyi Sarayı planlarından sonra, dönemin yapımcı ailesinin ferdi Serkis Balyan'ın ÇIRAGAN SARAYI, büyük boyutlu, klasik denilebilecek çizgide 19.yy.'ın yetkin plan, kitle ve cephe uyumunu yakalamıştır.

Kara ve deniz tarafında eyvanları olan, girişlerin aksına dikine yerleştirilen üç sofa merkezi tiptedir. Bir sofanın Ortaköy tarafına bakan kısmında bir eyvanı daha vardır. Oda ve diğer mekanlar, iç aydınlıklı merdivenlerin iki tarafına alınmış, iki tarafta koridorlarla birbirine bağlanmıştır. Odalar her sofanın dört köşesine yerleştirilmiştir.

S.H.Eldem tarafından dikkat çekilen planın cepheden, cephenin plandan anlaşılabilirliği önemlidir. Selamlık kısmındaki hamam dışarı çıkarılmıştır.

Beylerbeyi Sarayı'nın yalı (deniz) köşkleri de haremlik ve selamlık bahçelerinin denize bakan kıyılarına ve saraya eşit uzaklıkta inşa edilmişlerdir. Mimari Serkis Balyan'dır. Fantazi bir mimari örneği olan yapılar; merkezi plan, kubbe ve benzeri öğeleriyle ritim dolaşan masif duvarların içinden çıkıyormuşçasına etkilerler. Çatılarının ve cephenin dalgalı yükseltileri ve sonuçlandırılmaları, Hint tapınaklarını anımsatmaktadır. Sarayla tezat oluşturan görüntüdedirler. Kısa sürede inşa edilen köşkerin planları, sekiz köşeli kubbenin örttüğü bir oda ile iki tarafındaki hizmet mekanları ve kara tarafındaki giriş revakından oluşmaktadır.

Sarayla birlikte yapıldığı ve bu köşkerlerle cephe düzeni açısından benzeşen Ahırköşk, padişah ve saray atlarının bakım yeridir. Bahçede, arkaya doğru setlenen bölümlerde yer alan diğer iki köşk, sade planlı ve küçük ölçekli, tek katlı, havuz ve selsebilli (içte) Mermer Köşk (Serdap Köşkü) ve bodrum katı üzerine iki katlı olan Sarı Köşk, büyük olasılıkla II. Mahmut dönemi yapılarıdır.

MASLAK KASIRLARI:

Maslak'tan Ayazağa'ya giderken, Haznedar çiftliğinde yer alan kasırların alanında ilk yapılanma, II. Mahmut döneminde, II. Abdülhamit'in vefatından geçirdiği bu yerin av, dinlenme, spor alanı olarak değerlendirildiği ve günümüze ulaşan Kaser-i Humayun Mabeyn-i Humayun limonluk, Çadır Köşkü ve paşalar dairesi yapılarının insan ölçüsüne yakın boyutlarıyla o günlerde somutlaştırıldığı sanılmaktadır. Çünkü Abdülaziz dönemi bu tip yapıların yaygınlaştığı bir devre olarak görülmektedir.

Yıldız Sarayı Selamlık girişi

Kagir bir bodrum kat üzerine normal katlı ahşap Kasrı Humayûn, kare kiteli olup, ortadaki sofa (salon) ya açılan odalar (servis mekânları) ve sofanın bir ucunda silindirik eve yerleştirilen merdivenle üst kat ilişkisinin sağlandığı plan şemasını verir. Merdiven evinin arka iki yanında WC'ler yer alır. Yapıda bir üçüncü kat olarak görülebilecek ve geçmişinde kullanılan çatı arası bulunmaktadır. Çatı arası pencereleleri haç biçimde çatıda çarpıcı olmakta, cephenin sonlanışına biçimsel olarak etkimektedir.

Yapıya girişler, ön yüzdeki iki sütuna oturan balkonrevaktan ve arazi durumu nedeniyle bodrum katta arka cephe'dir. II. Abdülhamit'in çalışma ve yatak odaları bu yapıdadır. Ahşap yapının içi oldukça sadeder, ahşap sütunlarla destekli özenli merdiveni yanında, tavanda kalem işleri arasındaki doğa manzaraları dikkati çeker.

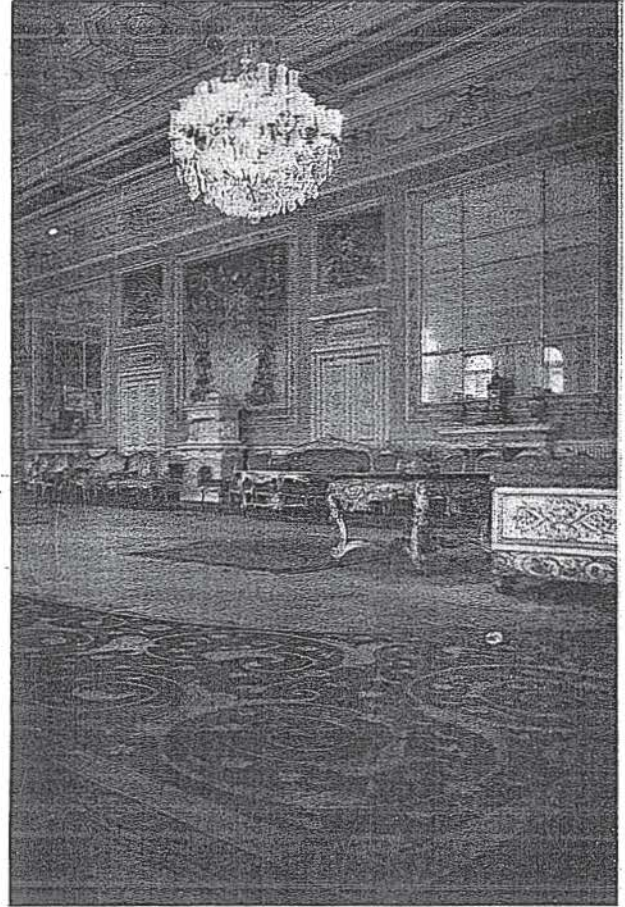
Kagir Mabeyn-i Humayûn binası da yine kare kiteli olup, bir iç salona açılan mekânlardan oluşur. Bu salon da binaya hemen bitirilen kışbahçesine (limonluk) açılmaktadır. Bir normal kat üzerine çatı arası katı burada da kullanılabilecek mekan olarak görülmektedir. Çatı arası pencereleri haç biçiminin varyasyonlu uygulaması olan üst örtüde yine görkemli bir biçimde dışa açılır, aydınlık alırlar. Cephele de önde ve diğer eksenlerde yükseltilmiştir. Yapılar böylece kırevi, çiftlik evi havasını verirler, bunu cephe'de açılan büyük boyutlu pencerelerin kemer ve sövelerinde tuğlaların diziler biçimleri (rustik havada) de kuvvetlendirir.

Çadır Köşkü, bir bodrum kat üzerine kagir-ahşap tek katlı olarak yapılmıştır. Sekizgen planda, konsollara oturan çevresel verandalı ve geniş süslemeli saçaklarıylaşık bir yapıdır. Girişler (bodrum ve 1. kat) iki kollu büyük bir merdivenin yarım daire çizerek kavuştuğu sekizgeninin bir yüzü üzerindedir. Cephelede altta ve üstte her yüzde birer pencere açılmıştır.

Paşalar Dairesi; kagir tek katlı, uzun dikdörtgen kiteli binadır. Eksendeki ana girişi cephe'de ve çatıda vurgulayan yapıyı, giriş holü ve ara koridorlarla bunlara açılan mekânlar oluşturur. Cephe düzeni Mabeyn-i Humayûn köşkü ile benzer.

YILDIZ-ŞALE KÖŞKÜ:

Osmanlı Saray mimarisinin en son örneklerinin oluşturduğu Yıldız Kompleksi Eski Saray, Topkapı Sarayı, Dolmabahçe Sarayı'larından sonra son Osmanlı Sarayı Humayûn'dur.

Yıldız Sarayı - Muayede salonu

Kullanım alanı olarak geçmişi Kanunî devrine dek götürülebilecek alanda, yapısal hareketlenme, III. Selim'in burada bir Kasrı inşasıyla başlamıştır.

III. Mustafa, II. Mahmut, Abdülmecid bu alanda imar faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Abdülaziz zamanında Tabeyn Köşkü, Çit Kasrı, Malta, Çadır Köşküleri, Abdülhamit zamanında Küçük Mabeyn, Harem Binaları, Cariyeler Dairesi, Kızlarağası Köşkü, Cihannüma Köşkü, Hamidiye Camii, Tiyatro, Marangozhane, Eczane, Tamirhane, Kiliithane, Çini Fabrikası, Kütüphane, Şehzadeler ve Şale Köşkü inşa edilerek, kompleks tamamlanmıştır. Yıldız Sarayı'nın bu durumu, Topkapı Sarayı yapı topluluğunu anımsatır.

Dış bahçeden duvarla ayrılan, yer seçiminin de iyi yapıldığı bölümde, Fransızca'da dağ kulübesi anlamına gelen ve bu evlerin bir benzeri olan Şale Köşkü yer almıştır. II. Abdülhamit döneminde İsviçre ve Rusya'dan kurma köşkler getirildiği bilinmektedir. Benzerlerinin burada yapıldığı ve Batılı anlamdaki ilk prefabrik denemelerin bunlar olduğu da düşünülebilir.

Kişisel kanyla -(ki bunu kuvvetlendiren yapıdaki cephe kayıtları, bodrum kat döşeme ve tavanlarındaki izler, kot farkları,sonradan yanına bitirilen diğer bölümden dolayı iç kısımda kalan parmaklıklı pencereler gibi görüntüler) üç ayrı devrede yapıldığını sandığımız Şale Köşkü'nün yapım serüveni arşiv araştırmaları sonunda sağlıklı değerlendirilecektir.

Birinci bölüm, 1889'da yapılan ve özellikle Sedefli Salon'unun (Ziyafet Salonu) ele alınış biçimi, düzenleme ve beze-

mesiyle Serkis Balyan'ın daha önceki uygulamaları, Beylerbeyi, Çırağan Saraylarındaki benzer durum düşünülecek olursa- olabileceği kişisel düşüncesini taşıdığımız ikinci bölümden önce somutlaştırılmış olmalıdır. Birinci ve ikinci bölümleri ahşap olarak yapılan yapının 1898'de eklenen üçüncü bölümünde R.D'aronco'nun çalıştığı bilinmektedir.

İkinci ve üçüncü bölüm, Alman İmparatoru II. Wilhelm'in iki ayrı gelişinde konaklaması için yapılmıştır.

Bir bodrum kat üzerine iki katlı olarak üç aşamada inşa edilen yapıda giderek ölçeği büyüyen üç bölüm, plân ve cephe olarak uyumlu tutulmaya çalışılmıştır. Temelde merdiven evlerinin yerleştiği merdiven sofası olarak nitelendirilebilecek merkezî bölümlerin iki tarafına yerleştirilen oda ve salonlar, yapının bütünü boyunca, eklenme bölümlerinde yer yer aksı kayan ve binanın ortasında yatay eksenini belirleyen dar bir orta hole açılmaktadırlar. Yine her bölümün ön ve arka cephelerinden girişleri aynı eksende tutulmuştur.

Yapı her üç aşamada, özellikle en üst katta amaçlı salonlar ve servis mekânları içeren kapalı bir daire gibi düşünülebilir. Bodrum kat birtakım hizmetler için yer oluştururken, (atölye, çamaşırhane mutfak v.s.) birinci kat, hizmetlilerin yaşamasına, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi üst kat toplantı, ağırlama ve servis mekânlarına ayrılmıştır.

Yapıda en çarpıcı ölüm, 15 x 30 m. boyutlarıyla tören salonudur. Tamamen ahşap kirişlerin taşıdığı ahşap asma tavanıyla D'aronco'nun mimarî gösterisi sayılabilir.

İkinci bölümde yeralan Sedefli Salon, İslâmî etkilerle, yerel bezeme öğelerinin bileşimini veren ve N.Atasoy'un bulgularıyla Çırağan Sarayının kapı ve dolap kapılarının süslediği yer olarak çok etkileyicidir. İkinci ve Üçüncü bölümün eklenmesi bölümünde iki kenarı uzun tutulmuş dikine sekizgen

oluşturan salon ile ikinci bölüm yapılırken eklendiğini sandığımız dışa çıkıntılı hamam üzerindeki Sarı salon da süslemeleri-düzenlemesiyle dikkat çeker. Bezemelerin yoğunlaştığı üst katta yapının üç ayrı zamanda yapılmasının getirdiği farklılık ve çeşitliliği de vurgulamak yerinde olacaktır.

Genel olarak ekonomik yetersizliklere karşın bu y.y.'da İstanbul'un başkent de olması nedeniyle imar hareketleri bakımından önemsenen, daha çok projenin gerçekleştirildiği bir şehir imajı verdiği görülür.

Yeni gereksinimler, yeni yapı tiplerini, onlar da yeni plân şemalarını getirmiş, parasal sorunlar altedildiği ölçüde yeni teknik gelişmeler de uygulanmaya çalışılmıştır.

Konumuzun direkt ilgili olduğu alanda ise, yani geleneksel yapı tiplerinde (Saray, konut, türbe v.b. gibi) plân şeması önemli değişiklikler göstermez. Simetrizm, bakışık plân şeması tercihlenmiştir.

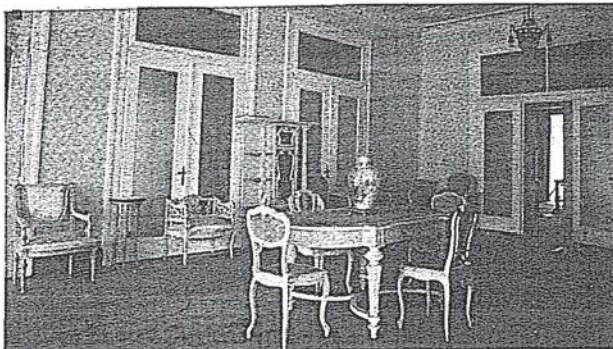
Ayrıca bu y.y.'da dünyada mimarların problemi duvarların ele alınışı, dekorasyonu, kapı-pencere oranları, doluluk-boşluk bağlantıları, bir katın diğer katla ilintisi olmuştur.

Dolayısıyla bu iki boyutlu düşünceler nedeniyle, cephecilik; 19. y.y.'ın uluslararası tutumudur ve öylesine geliştirilmiştir ki cepheler ressam çalışması gibi iki boyutlu olarak düşünülmüştür. Yine cephenin önem kazanması parapetlerin yükseltilmesi, çatının gizlenmesi olayını da getirmiştir.

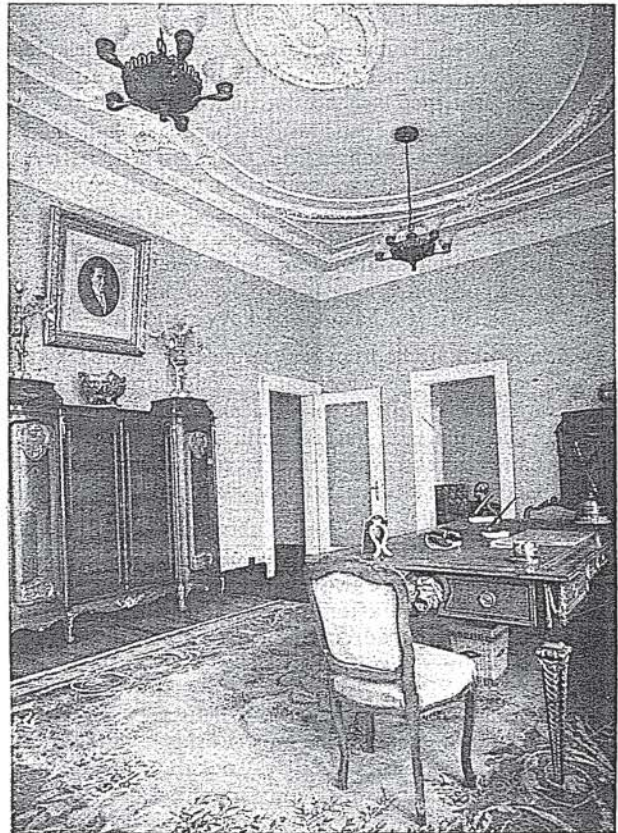
En son ve en önemli nokta ise 19. y.y. mimarlığının dünyada bir imparatorluk mimarisi olmasıdır. Dolayısıyla Saraylarımız hem hükümdarın devleti idare yeri + konutu olarak dönemin düşüncesini en iyi yansıtan, hem de cephecilik ve dekorasyon uygulamalarının en üst düzeyde örneklendiği yapı tipini oluşturmuşlardır.

Yalova Atatürk Köşkü Giriş cephesi

Atatürk Köşkü oturma ve dinlenme salonu

Yalova Atatürk Köşkü Atatürk'ün çalışma odası